

Zielone Płuca Polski

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Źródło: Pixabay License, <https://pixabay.com/pl/service/terms/#license>, dostępny w internecie: pixabay.com.

Termin „zielone płuca” jest często używany na określenie wyjątkowo cennych pod względem przyrodniczym terenów. Na pewno spotkaliście się z nim wielokrotnie. „Zielonymi płucami Ziemi” nazywane są bowiem rozległe lasy Amazonii, rosyjskiej i kanadyjskiej tajgi, „zielonymi płucami miast” parki, skwery, zieleńce i inne tereny zieleni miejskiej. Ten metaforyczny termin może mieć jednak także inne znaczenie i tak właśnie jest w przypadku „Zielonych Płuc Polski”. Określa się nim nie tylko cenne przyrodniczo, pozbawione antropogenicznych zagrożeń tereny Polski północno-wschodniej, ograniczone dolinami Bugu i Wisły, ale także powiązane z nim inicjatywy i działania promujące ochronę środowiska i integrujące ją z rozwojem gospodarczym (fundacja „Zielone Płuca Polski”, znak promocyjny „Zielone Płuca Polski”, obszar funkcjonalny „Zielone Płuca Polski” i inne).

Twoje cele

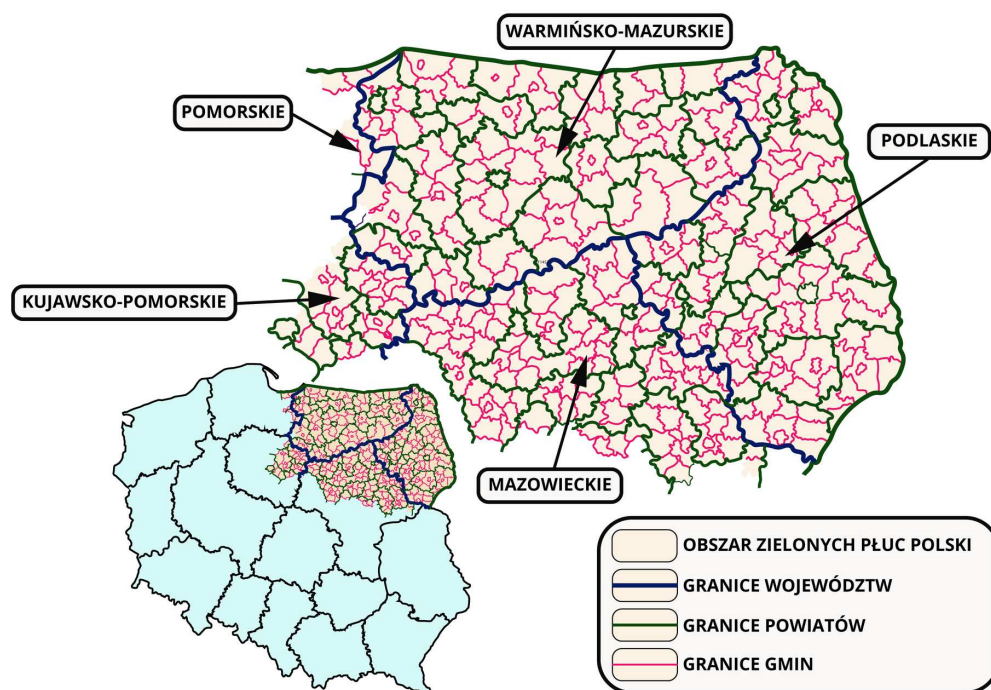
- Poznasz termin „Zielone Płuca Polski” i jego różne konteksty.
- Określisz położenie obszaru „Zielone Płuca Polski” i jego cechy.
- Poznasz idee leżące u podstaw powołania obszaru „Zielone Płuca Polski” i jego historię.
- Dowiesz się, jakie są zasady i kierunki gospodarowania w granicach obszaru „Zielone Płuca Polski” i ocenisz ich skuteczność.

Położenie Zielonych Płuc Polski

Obszar północno-wschodniej części Polski charakteryzuje się wyjątkowymi w skali kraju walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. Wpływa na to różnorodność występujących tu ekosystemów, a naturalność środowiska związana z niskim stopniem antropopresji powoduje, że obszar ten określany jest mianem „Zielonych Płuc Polski”.

Lesistość wynosi tu blisko 30%, jest więc zbliżona do średniej dla Polski, natomiast bardzo duży udział w powierzchni leśnej mają pozostałości dawnych puszc (Białowieska, Knyszyńska, Piska, Kurpiowska i inne). Nic więc dziwnego, że właśnie w tej części Polski utworzono obszar funkcjonalny o powierzchni 63 234 km² (20,2% powierzchni kraju), określony mianem Zielonych Płuc Polski. Jego granicę zewnętrzną stanowią granice administracyjne gmin.

Pod względem administracyjnym Zielone Płuca Polski (ZPP) obejmują w całości lub części teren pięciu województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego i pomorskiego. Ogółem teren ZPP obejmuje 386 gmin oraz 58 powiatów, zamieszkiwanych przez nieco ponad 4 mln osób (co stanowi 10,5% ludności kraju). W strukturze mieszkańców przeważa, choć nieznacznie, ludność miejska, stanowiąca 54,4%.

Położenie obszaru Zielonych Płuc Polski (oprac. na podstawie GUS, *Zielone Płuca Polski w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2015)

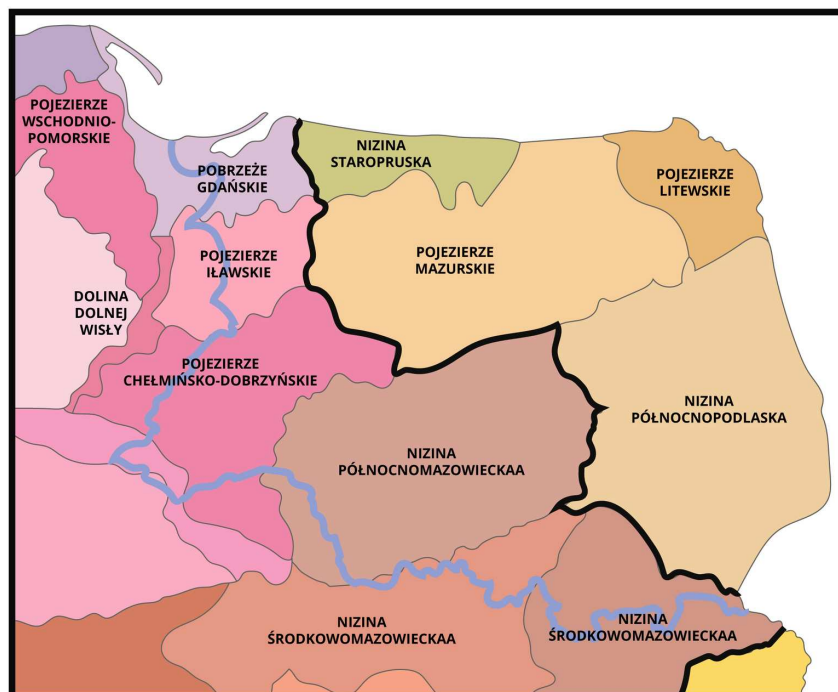
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Podstawowe dane o obszarze Zielonych Płuc Polski – stan na 2015 rok

wyszczególnienie	ZPP	udział ZPP w kraju (%)
powierzchnia ogólna (w tys. km ²)	63,23	20,2
powiaty	58	18,5
gminy	386	15,6
miasta	121	13,2
ludność (w tys.)	4 031,67	10,5
ludność miejska (w tys.)	2 191,63	9,5
ludność wiejska (w tys.)	1 840,04	12,0
gęstość zaludnienia (os./km ²)	63,8	–

Źródło: GUS, *Zielone Płuca Polski w 2015 roku*, GUS, Warszawa 2015.

Obszar Zielonych Płuc Polski obejmuje (w całości lub części) tereny kilku dużych jednostek fizycznogeograficznych (makroregionów) – Niziny Północnomazowieckiej, Niziny Północnopodlaskiej, Pojezierza Mazurskiego, Pojezierza Litewskiego i Niziny Staropruskiej, Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego, Pojezierza Iławskiego i Pobrzeża Gdańskiego i kilkudziesięciu wchodzących w ich skład mezoregionów.

Granica ZPP na tle regionalizacji fizycznogeograficznej Polski północno-wschodniej

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

W poprzek obszaru ZPP, z północnego wschodu na południowy zachód, biegnie granica między położonymi w części południowej krajobrazami staroglacjalnymi, o mało

zróżnicowanej, równinnej rzeźbie i leżącymi w części północnej krajobrazami młodoglacjalnymi o rzeźbie falistej i pagórkowatej, urozmaiconej wzgórzami, pagórami, rynnami, misami jeziornymi. Obszar ZPP obejmuje także wschodni fragment Żuław Wiślanych. Najwyższym punktem jest Dylewska Góra (312 m n.p.m.), najniższy leży zaś na Żuławach, w rejonie miejscowości Raczki Elbląskie (1,8 m p.p.m.). W strukturze użytkowania ziemi przeważają użytki rolne i lasy zajmujące łącznie ok. 90% powierzchni obszaru ZPP.

Pojezierze Mazurskie

Źródło: Pixabay License, <https://pixabay.com/pl/service/terms/#license>, dostępny w internecie: pixabay.com.

Dolina Biebrzy

Źródło: Frank Vassen from Brussels, Belgium, *View of the lower basin of the Biebrza National Park, Poland*, CC BY 2.0, <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0>, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org.

Puszcza Białowieska

Źródło: Pixabay License, <https://pixabay.com/pl/service/terms/#license>, dostępny w internecie: pixabay.com.

Puszcza Knyszyńska

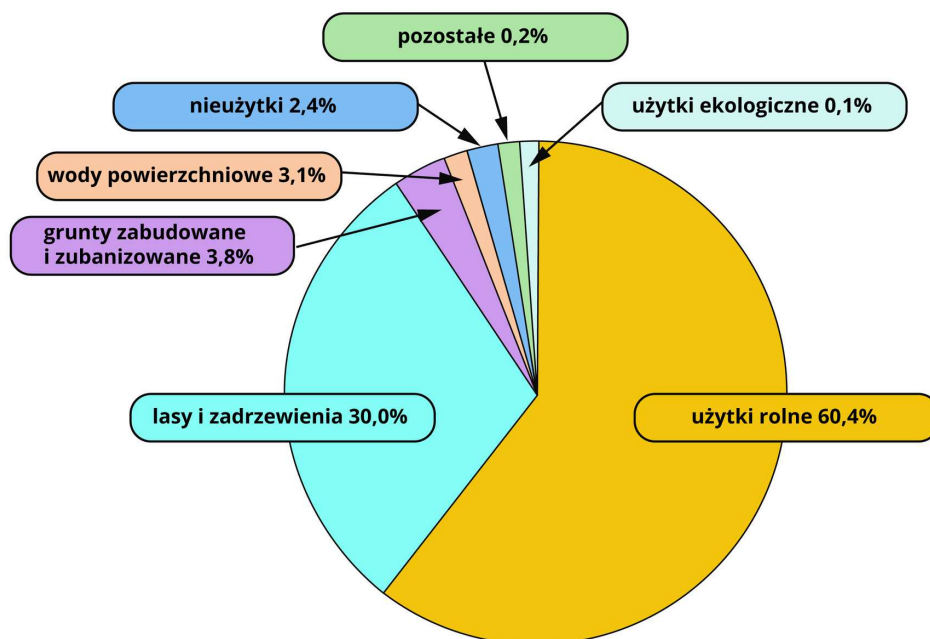
Źródło: K. Kundzicz, CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org.

Krajobraz rolniczy Niziny Północnopodlaskiej

Źródło: Pixabay License, <https://pixabay.com/pl/service/terms/#license>, dostępny w internecie: pixabay.com.

STRUKTURA UŻYTKOWANIA ZIEMI NA OBSZARZE ZPP – stan 2015

Oprac. na podstawie: GUS, *Zielone Płuca Polski w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2015, dostępny w internecie: stat.gov.pl

Struktura użytkowania ziemi na obszarze ZPP – stan na 2015 rok

wyszczególnienie	powierzchnia (tys. ha)	udział w całkowitej powierzchni ZPP (%)
użytki rolne	3 817,1	60,4
las i zadrzewienia	1 895,8	30,0

wyszczególnienie	powierzchnia (tys. ha)	udział w całkowitej powierzchni ZPP (%)
grunty zabudowane i zurbanizowane	241,3	3,8
wody powierzchniowe	197,1	3,1
nieużytki	153,5	2,4
pozostałe	11,9	0,2
użytki ekologiczne	6,7	0,1
powierzchnia ogólna	6 323,4	100

Źródło: GUS, *Zielone Płuca Polski w 2015 roku*, GUS, Warszawa 2015.

Obszar ZPP pozbawiony jest znaczących źródeł zagrożeń środowiska. Położonych jest tu niespełna 200 zakładów przemysłowych uciążliwych dla czystości powietrza i wytwarzających odpady. Emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych jest mała, stanowi kilka procent emisji krajowej, zaś poziom zanieczyszczenia poszczególnych komponentów środowiska utrzymuje się znacznie poniżej obowiązujących norm.

Zagrożenia środowiska ZPP – stan na 2015 rok

wyszczególnienie	ZPP	udział ZPP w kraju (%)
zakłady wytwarzające odpady	194	10,0
zakłady uciążliwe dla czystości powietrza	187	10,3
emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów uciążliwych (tys. t)	3,1	6,9
emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów uciążliwych (tys. t)	7 457,7	3,5
ścieki komunalne (hm ³)	111,5	8,9
ścieki przemysłowe (hm ³)	485,6	6,3
odpady komunalne – produkcja (tys. t)	843,5	10,1
grunty zdewastowane i zdegradowane (tys. ha)	10,5	16,6

Źródło: GUS, *Zielone Płuca Polski w 2015 roku*, GUS, Warszawa 2015.

Idea Zielonych Płuc Polski

W początkach lat 80. XX w. ochrona przyrody w Polsce, także w jej północno-wschodnim regionie, nie była zaawansowana w takim stopniu, jak ma to miejsce obecnie. Na obszarze

dzisiejszych Zielonych Płuc Polski istniał tylko jeden park narodowy, Białowiecki, zaś puszcze Knyszyńska i Piska nie były objęte ochroną w postaci parków krajobrazowych. Znacznie niższa była też liczba rezerwatów przyrody.

Chociaż zagrożenie antropogeniczne środowiska przyrodniczego Polski północno-wschodniej było niewielkie, to jednak podejmowane działania stwarzały ryzyko wystąpienia w przyszłości niekorzystnych zmian. W chronionych dziś dolinach Narwi i Biebrzy prowadzono bowiem wielkoobszarowe melioracje, a w rejonie Suwałk trwały przygotowania do budowy kopalni rud polimetalicznych. Rozległe kompleksy puszczańskie (Puszcza Białowiecka, Knyszyńska, Augustowska, Piska, Borecka i Romincka) były intensywnie eksploatowane, masowo wycinano starodrzewie, głównie sosny i świerki.

W 1983 roku ukazał się artykuł Krzysztofa Wolframa *Zielone Płuca Polski*, będący pozornie jednym z wielu powstających wówczas tekstów na temat ochrony przyrody i środowiska. Autor nakreślił w nim oryginalną koncepcję ochrony zasobów przyrodniczych północno-wschodniego regionu Polski. Jej istotą miało być nie tylko tworzenie kolejnych obszarów chronionych (parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody), ale przede wszystkim odpowiednie zagospodarowanie, dostosowane do wielkości zasobów przyrodniczych i [potencjału środowiska](#). W praktyce oznaczało to np. lokalizowanie działalności rolniczej przede wszystkim w rejonach występowania gleb o najwyższej żyzności, dostosowanie poziomu eksploatacji lasów gospodarczych do możliwości regeneracji drzewostanu, respektowanie barier fizjograficznych w rozwoju terenów zabudowanych, przeciwdziałanie niszczącej gleby erozji, zwiększanie bioróżnorodności ekosystemów itp. Działania takie miały zapewniać z jednej strony ochronę zasobów przyrodniczych, z drugiej zaś umożliwiać realizację potrzeb społecznych i rozwój gospodarczy. Dziś tę koncepcję nazywamy [rozwojem zrównoważonym \(ekorozwojem\)](#) i wydaje nam ona się oczywista, natomiast należy pamiętać, że prawne jej umocowanie (art. 5 Konstytucji RP, Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483), jako narzędzia ochrony środowiska nastąpiło dopiero w latach 90. XX w., a więc ponad 10 lat po ukazaniu się artykułu Krzysztofa Wolframa.

Wdrażanie koncepcji ZPP

Porozumienie Zielone Płuca Polski podpisywane było aż czterokrotnie. Pierwsze – w Białowieży 13 maja 1988 roku, kolejne dwa lata później – 21 grudnia 1990 r. w Olsztynie, trzecie w Łańsku 26 listopada 2001 r. zaś czwarte w Warszawie 20 grudnia 2004 r. Ostatnia jego wersja nosi tytuł *„Porozumienie w sprawie współdziałania na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz promocji obszaru Zielone Płuca Polski z zachowaniem jego różnorodności biologicznej i tożsamości kulturowej, zwane Porozumieniem Zielone Płuca Polski”*. Tak częsta renegocjacja warunków Porozumienia wynikała ze zmieniającej się sytuacji politycznej, uwarunkowań administracyjnych, akcesji do Unii Europejskiej. Kolejne wersje wprowadzały pewne modyfikacje do tekstu Porozumienia, niemniej podstawowa myśl

pozostała niezmienna – w rozwoju społeczno-gospodarczym obszaru Zielone Płuca Polski należy odrzucić zasadę rozwoju gospodarczego, powiązanego z procesami industrializacji, na rzecz rozwoju uwzględniającego konieczność harmonijnej koegzystencji środowiska przyrodniczego, społeczeństwa i rozwoju gospodarczego. Te założenia zawierała ogłoszona w 1992 roku „*Strategia przestrzennego zagospodarowania obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski wg zasad ekorozwoju*”.

Wśród wymienionych w niej zasad zrównoważonego rozwoju obszaru Zielone Płuca Polski, w większości obowiązujących także obecnie, znalazły się:

- pełna inwentaryzacja zasobów przyrodniczych regionu, ich zabezpieczenie poprzez stworzenie sieci obszarów chronionych – parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody,
- opracowanie wielkoprzestrzennego planu zagospodarowania przestrzennego, dającego podstawę do stworzenia założeń polityki regionalnej,
- podnoszenie jakości środowiska (wód powierzchniowych, powietrza i gleby) dzięki inwestycjom proekologicznym, działaniom administracyjnym i organizacyjnym,
- pozyskiwanie środków finansowych oraz promocja idei i programu ZPP w kraju i za granicą,
- prowadzenie działań na rzecz powszechnej edukacji ekologicznej.

Z czasem sformułowane zasady działania zostały rozszerzone o kwestie związane z rozwojem regionalnym, planowaniem przestrzennym i współpracą międzyregionalną. Szczególnie ważny w tym względzie wydaje się być zapis o konieczności uwzględniania wieloaspektowej zasady rozwoju zrównoważonego w strategiach rozwoju i planach przestrzennego zagospodarowania jednostek terytorialnych wchodzących w skład obszaru ZPP.

Wyrażona w Porozumieniu idea rozwoju zrównoważonego uzyskała wsparcie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, który w Deklaracji z dnia 14 września 1994 roku (M.P. 1994, nr 53, poz. 446) poparł dotychczasowe działania i starania jego sygnatariuszy oraz akceptację Komisji Środowiska Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w 1997 roku.

Porozumienie Zielonych Płuc Polski jest przykładem udanego wdrożenia nowatorskiej koncepcji rozwoju zrównoważonego w okresie, kiedy o rozwoju społeczno-gospodarczym kraju decydowały zasady gospodarki planowej, kładącej nacisk na industrializację. Obecnie w rozwoju społeczno-ekonomicznym gmin i powiatów wchodzących w skład ZPP kładzie się bezwzględny nacisk na rozwój zrównoważonych form zagospodarowania – rolnictwa (z szerokim uwzględnieniem przetwórstwa rolno-spożywczego i promocji produktu regionalnego i lokalnego), gospodarki leśnej, turystyki, lecznictwa uzdrowiskowego i in. Sprzyja temu wspomniane powyżej wprowadzenie obowiązku uwzględniania zasady rozwoju zrównoważonego w dokumentach planistycznych gmin.

Strategie rozwojowe gmin i powiatów leżących w granicach obszaru ZPP zakładają m.in., że:

- Rolniczy kierunek gospodarowania powinien być realizowany w całym obszarze ZPP pod warunkiem dostosowania form jego rozwoju i stopnia ekologizacji do zróżnicowanego potencjału środowiska, z koniecznością nawiązania do tradycyjnych form uprawy i przestrzegania norm Dobrej Kultury Rolnej. Dominującym kierunkiem powinna być produkcja roślinna, gospodarka łąkarska (dla której bazą byłyby sukcesywnie zwiększająca się powierzchnia użytków zielonych), chów bydła mlecznego i hodowla owiec z wyłączeniem [chovu wielkofermowego](#).
- Turystyka powinna stanowić, obok rolnictwa, główny czynnik rozwoju obszaru ZPP z uwzględnieniem wzrostu znaczenia ekoturystyki, agroturystyki i turystyki leczniczej, dla której bazą mogą być duże zasoby złóż [surowców balneologicznych](#); zahamowaniu powinna natomiast ulec ekspansja turystyki masowej, wpływającej na degradację środowiska.
- Gospodarka leśna powinna polegać przede wszystkim na zwiększaniu lesistości i kształtowaniu wielofunkcyjności lasów (zwłaszcza funkcji ochronnych i rekreacyjnych) przy ograniczaniu funkcji produkcyjnych; eksploatacja drzewostanów musi być dostosowana do ich zdolności regeneracyjnych i możliwości produkcyjnych siedlisk leśnych; bezwzględnie powinny być chronione kompleksy puszczańskie.
- Gospodarka wodna powinna koncentrować się przede wszystkim na ochronie zasobów wód przed zanieczyszczeniem oraz na problemach związanych z poborem wody. W związku z tym należy m.in.: rozbudowywać oczyszczalnie ścieków, ograniczać zużycie substancji biogenych w rolnictwie oraz przekształcać grunty orne w leśne na obszarach zagrożonych eutrofizacją, wprowadzić zakaz lokalizacji na obszarach źródliskowych uciążliwego dla środowiska przemysłu, składowisk odpadów itp.
- Przemysł powinien być czynnikiem stymulującym rozwój gospodarczy na obszarze ZPP, ale w zgodzie z zasadami rozwoju zrównoważonego i pod warunkiem wprowadzania proekologicznych technologii i eliminowania uciążliwych dla środowiska zanieczyszczeń przemysłowych; należy więc dążyć do rozwoju przemysłu rolno-spożywczego, drzewnego, lekkiego, dla którego bazą byłyby lokalne surowce; sukcesywnie powinien także wzrastać udział źródeł energii odnawialnej (mała hydroenergetyka, energetyka wiatrowa, słoneczna, biogaz) w zaspokajaniu potrzeb energetycznych obszaru.

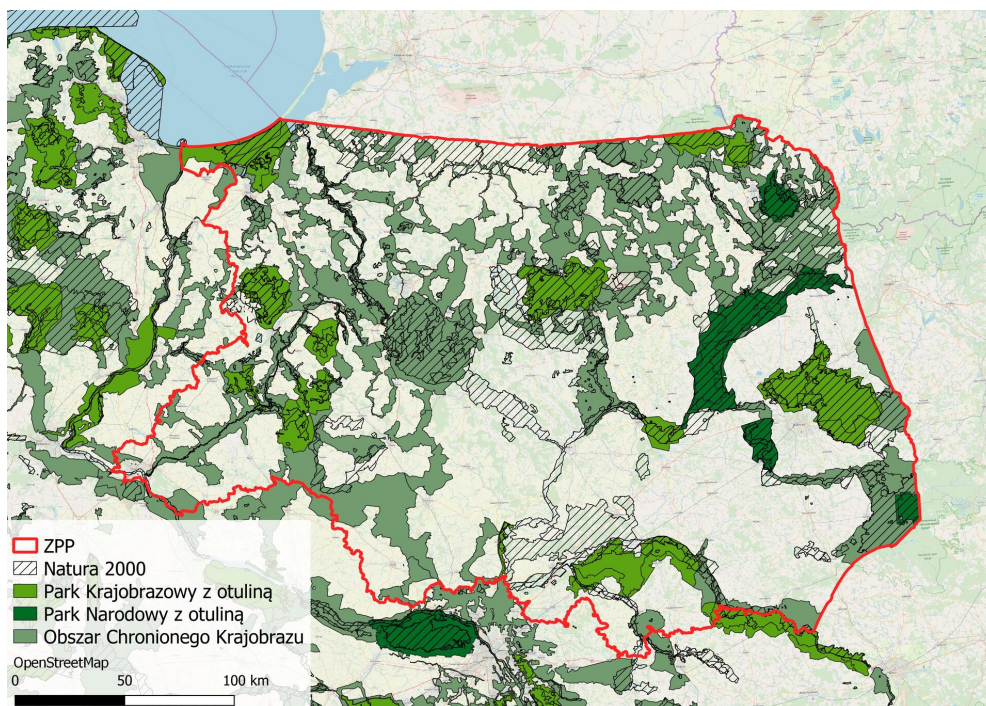
Szczególne osiągnięcia programu ZPP dotyczą bez wątpienia działań z zakresu ochrony przyrody. Obecnie na tym terenie istnieją 4 parki narodowe, 13 parków krajobrazowych, ponad 270 rezerwatów przyrody, 6055 pomników przyrody. Ochroną objęte jest około 60% polskiej populacji żubra, ponad 70% bobra, cietrzewia, bociana białego i bociana czarnego. Prowadzone są działania służące powołaniu Mazurskiego Parku Narodowego i Knyszyńskiego Parku Narodowego, a także rozszerzeniu Białowieskiego Parku Narodowego na teren całej Puszczy Białowieskiej. W perspektywie planuje się także

powołanie kilku parków krajobrazowych (np. Kurpiowskiego, Doliny Bugu od Janowa Podlaskiego do Serocka i in.) i rozszerzenie granic istniejących.

Obszary chronione na obszarze Zielonych Płuc Polski na tle Polski – stan na 2015 rok

wyszczególnienie	ZPP	udział ZPP w kraju (%)
powierzchnia chroniona ogółem (tys. ha)	2 244,1	22,1
powierzchnia ścisłej ochrony (tys. ha)	14,3	19,4
parki narodowe (tys. ha)	92,2	29,3
parki krajobrazowe (tys. ha)	333,9	13,3
rezerваты przyrody (tys. ha)	59,2	35,5
obszary chronionego krajobrazu (tys. ha)	1 725,3	24,6
użytki ekologiczne (tys. ha)	9,0	17,3
zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	24,0	121,4
stanowiska dokumentacyjne (tys. ha)	0,5	57,0
pomniki przyrody	6 055	16,6
powierzchnia lasów (tys. ha)	1 820,8	19,8
lesistość (%)	28,8	–

Źródło: GUS, *Zielone Płuca Polski w 2015 roku*, GUS, Warszawa 2015.

Obszary chronione na obszarze Zielonych Płuc Polski. Oprac. na podstawie danych wektorowych geoserwisu Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>

Opracowano na podstawie: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>.

Warto też podkreślić, że obszar Zielonych Płuc Polski z powodu wyjątkowych walorów przyrodniczych i położenia w pobliżu granic Polski z Rosją, Litwą i Białorusią ma znaczny potencjał ekologiczny i gospodarczy. Dzięki temu może stać się obszarem współpracy regionalnej w Europie.

Fundacja Zielone Płuca Polski

Fundacja Zielone Płuca Polski powstała w 2005 roku. Koordynuje prace związane z celami i programem Zielone Płuca Polski oraz prowadzi działania przyczyniające się m.in. do:

- upowszechnienia idei zrównoważonego, proekologicznego rozwoju obszaru Zielone Płuca Polski oraz tworzenia sprzyjających warunków rozwoju rolnictwa, przetwórstwa spożywczego, leśnictwa, gospodarki wodnej, turystyki i leczenia uzdrowiskowego,
- wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności obszaru Zielone Płuca Polski w przestrzeni europejskiej,
- wspierania inicjatyw tworzących materialne podstawy rozwoju obszaru Zielone Płuca Polski oraz promocji produktów i usług wytwarzanych na tym obszarze,
- podnoszenia poziomu wiedzy o walorach przyrodniczych i kulturowych obszaru Zielone Płuca Polski wśród mieszkańców regionu, Polski i Europy,
- pozyskiwania środków z Unii Europejskiej z przeznaczeniem na realizację wymienionych powyżej działań.

Znak Promocyjny „Zielone Płuca Polski”

Promocję produktów, usług oraz różnego rodzaju inicjatyw proekologicznych poprzez sygnowanie znakiem „Zielone Płuca Polski” rozpoczęto w 1997 roku. Znak Promocyjny ZPP przyznawany jest produktom bezpiecznym dla środowiska i zdrowia ludzi oraz wytwarzanym pod odpowiednią kontrolą. Znak jest więc symbolem najwyższej jakości usług i produktów przyjaznych dla środowiska i wyprodukowanych z zachowaniem standardów proekologicznych. O jego przyznaniu decyduje Kapituła Znaku Promocyjnego ZPP. O to wyróżnienie mogą ubiegać się przedsiębiorstwa i instytucje prowadzące działalność na terenie Zielonych Płuc Polski zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Znak ma duże znaczenie dla marketingu i kreacji wizerunku firm, podnosi renomę produktów i usług oraz pomaga w ich sprzedaży.

Znak Promocyjny „Zielone Płuca Polski”

Źródło: Fundacja ZPP, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, domena publiczna.

Słownik

chów wielkofermowy

opieka nad organizmami masowo wykorzystywanymi przez człowieka (za: [WSJP.pl](https://wsjp.pl)); chów wielkofermowy obejmuje hodowlę na olbrzymią skalę np. krów, kurcząt, gęsi, świń itd., na małym obszarze, czyli z wykorzystaniem obór, klatek i kojców

potencjał środowiska

wszystkie zasoby i walory środowiska mające zdolność zaspokajania szeroko rozumianych potrzeb człowieka (potencjał rolniczy, turystyczny, rekreacyjny, zaopatrzenia w wodę i in.)

rozwój zrównoważony (ekorozwój)

rozwój społeczno-ekonomiczny współczesnych społeczeństw polegający na zaspokajaniu ich potrzeb w taki sposób, aby nie zmniejszać możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń; polega m.in. na dostosowaniu kierunków i intensywności gospodarczej do wielkości i jakości zasobów przyrodniczych

surowce balneologiczne

surowce wykorzystywane do terapii leczniczych. Surowce te wykorzystuje się do profilaktyki, leczenia i rehabilitacji; są to np. mineralne wody lecznicze, peloidy, gazy lecznicze

wskaźniki rozwoju zrównoważonego

wskaźniki monitorujące stopień realizacji zasad i celów rozwoju uwzględniającego ochronę środowiska, zaspokojenie potrzeb społecznych i wzrost gospodarczy

Polecenie 1

Zapoznaj się z nagraniem. Wymień najważniejsze założenia rozwoju zrównoważonego realizowane na terenie Zielonych Płuc Polski.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PGr92IXLo>

Zielone Płuca Polski – taką nazwą zwyczajowo określa się cenne przyrodniczo, pozbawione antropogenicznych zagrożeń tereny północno-wschodniej części kraju. Jednak prawdziwe jej znaczenie jest nieco inne – nazwę tę nosi bowiem rozległy obszar funkcjonalny, powołany porozumieniem województw Polski północno-wschodniej, w granicach którego realizowane są projekty, inicjatywy i działania służące promocji ochrony środowiska, jej integracji z rozwojem gospodarczym i wdrażaniu zasad rozwoju zrównoważonego w praktyce gospodarczej.

Pomysłodawcą koncepcji utworzenia Zielonych Płuc Polski był Krzysztof Wolfram, z wykształcenia leśnik, z zamiłowania przyrodnik i ekolog. W lipcu 1983 roku na łamach poczytnego ówczesnie miesięcznika „Światowid” ukazał się artykuł jego autorstwa pod tytułem *Zielone Płuca Polski*. Główną myślą opublikowanego tekstu było przekonanie o możliwości zachowania zasobów przyrodniczych nie tylko poprzez ich bezpośrednią ochronę, ale także poprzez odpowiednie, dostosowane do wielkości zasobów i potencjału środowiska, zagospodarowanie, ograniczające negatywne skutki dla struktury i funkcjonowania środowiska. Dziś tę koncepcję nazywamy rozwojem zrównoważonym albo ekorozwojem.

Zapewne nikt, włącznie z samym autorem, nie spodziewał się, że koncepcja Zielonych Płuc Polski, będzie czymś więcej niż tylko jednym z wielu pomysłów na ochronę przyrody. Wywołała jednak ogromne zainteresowanie wśród przyrodników, naukowców i publicystów, zwłaszcza z Klubu Publicystów Ochrony Środowiska EKOS. Była prezentowana na forum zagranicznym, a z czasem zainteresowała szerokie kręgi społeczeństwa i przedstawicieli ówczesnych władz. Jedną z przyczyn był zapewne fakt, że doskonale wpisywała się w tematykę przygotowań Polski do zbliżającego się Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro (w 1992 roku) poświęconego rozwojowi zrównoważonemu.

Porozumienie Zielone Płuca Polski podpisywane było aż czterokrotnie – pierwsze w 1988 roku, ostatnie w 2004. Kolejne wersje wprowadzały pewne modyfikacje tekstu Porozumienia, tym niemniej podstawowa myśl pozostała niezmienna – zakładała odrzucenie rozwoju gospodarczego powiązanego z procesami industrializacji na rzecz rozwoju uwzględniającego konieczność harmonijnej koegzystencji środowiska przyrodniczego, społeczeństwa i rozwoju gospodarczego. Z czasem sformułowane zasady działania zostały rozszerzone o kwestie związane z rozwojem regionalnym, planowaniem przestrzennym i współpracą międzyregionalną.

Wyrażona w Porozumieniu idea rozwoju zrównoważonego uzyskała wsparcie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, który w Deklaracji z dnia 14 września 1994 roku poparł dotychczasowe działania i starania jego sygnatariuszy.

Przypomnijmy fragment tekstu Deklaracji i załączonego do niej uzasadnienia, które najlepiej oddają istotę zawartego porozumienia oraz ideę przyświecającą powołaniu obszaru Zielone Płuca Polski:

Porozumienie obejmujące zwarty obszar północno-wschodniej Polski stanowiący około 18% powierzchni kraju, nazywany Zielonymi Płucami Polski ze względu na unikalną w skali kraju koncentrację walorów przyrodniczych o znaczeniu europejskim, stosunkowo małą degradację środowiska oraz aktualnie pełnione i perspektywiczne funkcje gospodarcze i społeczne. Ochrona i rozwój tych obszarów jest ważnym obowiązkiem ogólnonarodowym, którego wypełnienie winno znajdować się pod szczególną opieką Państwa. W związku z tym Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje obszar Zielonych Płuc Polski za region, w którym należy konsekwentnie przestrzegać zasad ekorozwoju, co stanowić będzie właściwą realizację uchwały Sejmu RP z 10 maja 1991 roku w sprawie polityki ekologicznej państwa, a także wychodzić będzie naprzeciw zaleceniom Szczytu Ziemi RIO'92.

W uzasadnieniu Deklaracji czytamy: *Polska ma jej do zaoferowania dwie, niekwestionowane wartości: tysiącletnią kulturę oraz walory przyrodnicze. Obie powinny być traktowane jak własność całej Europy i przez nią chronione. Obszar Zielonych Płuc Polski to położony najbliżej środka Europy teren do badań naukowych, szeroko pojętej dydaktyki ekologicznej i kulturalnej, eksploracji turystycznej – punkt odniesienia dla oceny skutków procesów cywilizacyjnych zachodzących we współczesnym świecie. Władze administracyjne i samorządowe regionu, realizując politykę ekologiczną Państwa, traktują koncepcję i program Zielone Płuca Polski nie tylko jako poligon doświadczalny w realizowaniu polityki ekorozwoju w skali kraju, ale również jako pierwszy krok do poprawy kondycji ekologicznej jednego z najbardziej zagrożonych państw europejskich.*

Założenia rozwoju zrównoważonego na terenie Zielonych Płuc Polski

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wybierz prawidłowe zakończenia poniższego zdania.

„Zielone Płuca Polski” to nazwa:

☐

fundacji działającej na rzecz rozwoju zrównoważonego w północno-wschodniej części kraju.

☐

kompleksów leśnych będących pozostałościami dawnych puszczy.

☐

obszaru położonego w północno-wschodniej części kraju, objętego Porozumieniem w sprawie współdziałania na rzecz zrównoważonego rozwoju.

☐

obszaru położonego w północno-wschodniej części kraju, charakteryzującego się brakiem zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego.

Ćwiczenie 2

Wskaż cechy środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego obszaru „Zielone Płuca Polski”.

- ☐ najwyższa w kraju gęstość zaludnienia
- ☐ duża jeziorność
- ☐ występowanie dużych kompleksów miejsko-przemysłowych
- ☐ stosunkowo niewielkie zanieczyszczenie powietrza
- ☐ większa niż przeciętnie w Polsce lesistość
- ☐ duże walory turystyczne

Przeczytaj tekst e-materiału, wysłuchaj audiobooka i zaznacz na osi czasu wydarzenia istotne z punktu widzenia funkcjonowania obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”.

Połącz wydarzenia z datami

1988,
1999,
1992,
1994,
2004,
2005,
1997,
1990,
2001

pierwsze porozumienie inicjujące powstanie obszaru funkcjonalnego ZPP	
drugie porozumienie wprowadzające modyfikacje związane z transformacją ustrojową i zmianami prawno-organizacyjnymi	
ogłoszenie Strategii przestrzennego zagospodarowania obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski” wg zasad ekorozwoju	
deklaracja Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie obszaru „Zielone Płuca Polski” (M.P. 1994, nr 53, poz. 446)	
Znak Promocyjny „Zielone Płuca Polski”	
stanowisko Senackiej Komisji Ochrony Środowiska popierające realizację programu „Zielone Płuca Polski”	
trzecie porozumienie wprowadzające modyfikacje związane ze zmianami podziału administracyjnego Polski	
czwarte, ostatnie, porozumienie w sprawie współdziałania na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz promocji obszaru „Zielone Płuca Polski” z zachowaniem jego różnorodności biologicznej i tożsamości kulturowej	
powołanie Fundacji „Zielone Płuca Polski”	

Uzupełnij prawidłowo tekst, wykorzystując wyrażenia zamieszczone poniżej.

„Ochrona [] na tych terenach powinna łączyć się z [] „przyjaznym” środowisku oraz z poprawą warunków życia mieszkańców. Region Zielonych Płuc Polski może pełnić, oprócz funkcji związanych z ochroną [], także funkcje użytkowe typu: rolnictwo (z ukierunkowaniem na produkcję []), turystyka (z uwzględnieniem [] i leczenia uzdrowiskowego), gospodarka [] (uwzględniająca dostosowanie skali [] lasów do możliwości produkcyjnych []) i gospodarka wodna (bazująca na ochronie [] i ukierunkowana na [] użytków rolnych i zapewnienie zaopatrzenia ludności omawianego obszaru w [] jakościowo wodę pitną)[...]”.

Źródło: *Strategia przestrzennego zagospodarowania obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski wg zasad ekorozwoju*, 1992.

dobrą

turystyki masowej

siedlisk leśnych

eksploatacji

nawadnianie

zasobów wodnych

odwadnianie

wód podziemnych

rozwojem gospodarczym

środowiska

zdrowej żywności

wysokotowarową

ekoturystyki

przyrody

leśna

Ćwiczenie 5

Wskaż kierunki zagospodarowania na obszarze ZPP zgodne z zasadami rozwoju zrównoważonego.

☐ gospodarka łąkarska w dolinach rzek

☐ przemysłowy chów zwierząt

☐ wolny wypas zwierząt

☐ wysokotowarowe rolnictwo

☐ turystyka masowa

☐ zrównoważona gospodarka leśna

☐ turystyka krajoznawcza

Ćwiczenie 6

Wskaż wskaźniki świadczące o rozwoju zrównoważonym.

☐ powierzchnia obszarów chronionych

☐ średnie spadki terenu

☐ udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej

☐ udział ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie

☐ jeziorność

Ćwiczenie 7

Uzasadnij, podając trzy argumenty, konieczność ochrony naturalnych formacji leśnych na świecie.

Ćwiczenie 8

Przeanalizuj dane z rocznika statystycznego GUS *Zielone Płuca Polski w 2015 r.* i podaj pięć wybranych wskaźników świadczących o zrównoważonym rozwoju na obszarze ZPP; dobór wskaźników uzasadnij.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Ewa Malinowska

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Zielone Płuca Polski

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa III

Podstawa programowa

XIV. Regionalne zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski: podział na regiony fizycznogeograficzne, budowa geologiczna i zasoby surowcowe, ukształtowanie powierzchni, sieć wodna, warunki klimatyczne, formy ochrony przyrody, stan środowiska przyrodniczego.

Uczeń:

11. uzasadnia konieczność działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce, określa możliwości własnego zaangażowania w tym zakresie oraz przedstawia różne formy ochrony przyrody w Polsce i własnym regionie.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- poznaje termin „Zielone Płuca Polski” i jego różne konteksty.
- określa położenie obszaru „Zielone Płuca Polski” i jego cechy.
- poznaje idee leżące u podstaw powołania obszaru „Zielone Płuca Polski” i jego historię.
- dowiadyuje się, jakie są zasady i kierunki gospodarowania w granicach obszaru „Zielone Płuca Polski” i ocenia ich skuteczność.

Strategie nauczania: asocjacyjna, problemowa

Metody nauczania: blended learning, IBSE

Formy zajęć: praca w parach/grupach

Środki dydaktyczne: e-materiał, atlas geograficzny, komputer, projektor multimedialny, tablety, roczniki statystyczne, zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze:

GUS, *Rocznik Statystyczny Województw*, GUS, Warszawa 2018.

GUS, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, GUS, Katowice 2011.

GUS, *Zielone Płuca Polski w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2015.

K. Wolfram, *Historyczny i współczesny wymiar zielonych płuc Polski*, Fundacja Zielone Płuca Polski, Białystok 2010.

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

- Przedstawienie celów lekcji.
- Wprowadzenie do lekcji poprzez krótkie przypomnienie informacji dotyczących zasad rozwoju zrównoważonego – krótka pogadanka, pytania skierowane do uczniów.

Faza realizacyjna

- Krótka pogadanka nauczyciela ilustrowana grafikami z e-materiału i fotografiami, dotycząca położenia i charakterystyki przyrodniczej i społeczno-ekonomicznej obszaru Zielonych Płuc Polski; uczniowie identyfikują położenie regionu na mapie w atlasie, w zeszycie przedmiotowym opisują przebieg granic, kierując się nazwami rzek, miejscowości i innymi nazwami geograficznymi, uwzględniając kierunki.
- Omówienie zasad wykonania zadania; zadaniem uczniów jest wysłuchanie audiobooka, określenie głównych zasad rozwoju zrównoważonego realizowanego na obszarze ZPP, dobór charakteryzujących go wskaźników statystycznych.
- Wysłuchanie audiobooka przez uczniów, dyskusja na forum klasy: *Na czym powinien polegać rozwój zrównoważony obszaru ZPP?* – giełda pomysłów: uczniowie zgłaszają propozycje, próbując stworzyć listę rankingową; nauczyciel kontroluje poprawność wypowiedzi.
- Podział uczniów na grupy (liczebność grup określa nauczyciel).
- Praca z rocznikiem statystycznym *Zielone Płuca Polski w 2015 r.* oraz *Rocznikiem Statystycznym Województw* – uczniowie w grupach dobierają najlepsze ich zdaniem wskaźniki statystyczne opisujące wymienione we wcześniejszej dyskusji działania z zakresu ochrony przyrody, środowiska i rozwoju zrównoważonego na obszarze ZPP; analizują wybrane cechy w stosunku do całego kraju.

- Prezentacja na forum klasy wytypowanych przez grupy uczniów wskaźników wraz z uzasadnieniem ich doboru – po zakończeniu wystąpień dyskusja z udziałem wszystkich uczniów dotycząca zasad i poprawności doboru wskaźników i ich reprezentatywności dla oceny procesów rozwoju zrównoważonego; nauczyciel kontroluje poprawność wypowiedzi.
- Podsumowanie mające na celu wskazanie optymalnych kierunków rozwoju zrównoważonego obszaru ZPP, ocena skuteczności działań w świetle zaprezentowanych przez uczniów wskaźników statystycznych.
- Sporządzenie notatki w zeszycie zawierającej syntetyczne podsumowanie przeprowadzonej dyskusji.
- Prośba nauczyciela o wykonanie kilku wskazanych ćwiczeń z e-materiału.

Faza podsumowująca

- Podsumowanie i utrwalenie nowej wiedzy poprzez zadawanie pytań przez nauczyciela i odpowiedzi uczniów.
- Ocena aktywności i przypomnienie celów zajęć.

Praca domowa

- Wykonanie kilku wskazanych przez nauczyciela ćwiczeń zawartych w e-materiale.
- Zapoznanie się z pozostałymi informacjami z e-materiału.
- Praca pisemna na temat: *Czy w innym rejonie Polski możliwe jest utworzenie podobnego do ZPP obszaru funkcjonalnego? Na czym miałby polegać jego zrównoważony rozwój?* Uczeń na podstawie różnych źródeł określa stan środowiska różnych regionów Polski, typuje region i pisemnie formułuje wnioski dotyczące zagospodarowania.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium:

Zawarty w e-materiale audiobook może być wykorzystany do samodzielnego rozszerzania i pogłębiania wiedzy przez ucznia w domu i w czasie lekcji mającej na celu powtórzenie materiału z bloku tematycznego dotyczącego regionalnego zróżnicowania środowiska przyrodniczego Polski (zakres podstawowy: XIV). Będzie przydatny także podczas innych lekcji dotyczących rozwoju zrównoważonego i ochrony środowiska (zakres podstawowy: X. 4, XIII. 8) jako studium przypadku.